

אורי אליצור: התפקיד שלנו היום הוא לצאת למאבק ציבורי ממושך בסגנון של עור רונם, עור הפגנה ועוד צעדה בלי להתיימשך מכוח השפעה, שכן ללחץ ציבורי יש אפקטיוויזם והוא כבר משפיע על הממשלה.

יהודה בן-מאיר: השאיפה שלנו צריכה להיות שלא יהיו חבלי ארץ סגורים בפני יהודים, בלא שריבוניות יהודית תושלט על אוכלוסיה ערבית. תמיד חתרה הציונות גם לנחלה אבל גם למנוחה...

הרב יואל ביינון: הכלל הוא שאנשים שמצויים לעצמם הווה איראלי-אופטימי מתקשים לעמוד במשברים. טעניו בדרך החינוכית שלנו לא הראנו מספיק לאנשינו את כל המשברים והמעצורים במאה השנים האחרונות של התנועה הציונית.

ר"ר יהודה בן-מאיר "הציונות חתרה תמיד לנחלה, אבל גם למנוחה"

תקופת אלולית-תשרי תמיד טובה לחשבון נפש, וזה אקט חיובי לכל יהודי ולכל תנועה, אבל מבחינה פוליטית – אין שום פסק זמן ושום סוף דרך, להפך, אנחנו מתקרבים לקראת שלום ומתחזקים תודות לכך.

זכינו גם לראות יהודים מיישבים כל חלק בארץ ישראל ובירושלים רבתי, ולא חשוב אם שלוש, ארבע, חמש בתים בתוך תרומת המוסלמי כן יירכשו או לא יירכשו ע"י "עזרת כהנים". יחסית לארץ הידועה שנבנו מאז 67 בירושלים וסביב סביב לה, מצפון, מזרח, ממזרח – כל הרעש סביב העיר העתיקה הוא משחק ילדים. הפגנות חסרת תכלית שרק גורמת נזק לירידות.

השאיפה שלנו צריכה להיות שלא יהיו חבלי ארץ סגורים בפני יהודים, ולא – שריבוניות יהודית תושלט על אוכלוסיה ערבית. תמיד חתרה הציונות גם לנחלה אבל גם למנוחה, תמיד חיפשנו פרטנר לשלום. נכון שעשרות שנים לא היה לנו פרטנר כזה, ולשלום, כמו לסאנו, צריכים שנים, אבל בדרך ה' המצב השתנה. ב 77 שברנו את חומת החרם הערבי, הודות לסאדאת ולבגין, ומאז ועד היום יש לנו פריצת דרך קרימה לכיוון השלום.

אגב, גם המפר"ל, והוגי הצעירים בתוכה, לא תבעו מעולם החלת ריבונות ישראלית על מליוני ערבים ועל י"ע. שום אדם רציני לא ירצה בכך. אפילו "גנדי" ממולדת, תקף את "התחייה" ושאף: האם אתם רוצים שני מליון ערבים בתוככי מדינת ישראל? אלא שלגנדי יש הצעה – שלא מקובלת עלינו, אך לפתור את בעיית הערבים שבתוכנו, ואילו אנחנו, פרט לפאסיסטים שמוכנים להיות לעולם על חרבם, צריכים לחתור לשלום.

הצפה: מדוע לא להצטרף להחלפת החוק הישראלי בישיעה?
ד"ר בן-מאיר: כי זה כמו מימוש זכות השיבה של יאסר ערפאת, זה צעד לחיסול מדינת ישראל. ארצנו, שהערבים יהיו בשלטון עצמי שלהם, למה אנחנו צריכים להיות בתוך עריהם ולחיות השוטרים של שכם וג'נין?

מה שעלינו לעשות הוא – להתיישב בגושים גדולים. כמו גוש עציון, כמו איזור אלקנה, אלפי מנשה, ולא לזרוק בשכם מבורד איזה עשרים משפחות, בנוסח תקופה.

מובן מאליו שיש לנו זכות על כל ארץ ישראל וגם על תקופה, אבל גם זכות יש לממש בשכל ובטוב טעם.

הצפה: רבים במחנה שלנו חשים שאם נותר היום באיזור שכם, מחוץ תחיה העבריה על ירושלים ומחזיתיים – על גבעתיים...

ד"ר בן-מאיר: זוהי תחושה של קבוצת מפורזים ומפוזרים. לא נכון שהאוטונומיה תוביל בהכרח למדינה פלשתינית, ולעיסות נצחיות. אני זוכר עדיין את אורי אליצור וחנן פורת בשנת 82 וועידה: היום מפנים את ימית ומור תחיה ירושלים בסכנה. אבל מה באמת קרה? שהסכם השלום עם מצרים מחויק מעמד עד היום, שירושלים רבתי גדלה מאוד ושגם כיום, בממשלת רבין, כוננים עשרת אלפים ידירות בארבע שנים, מה רע בכך? ואגב, אין סיבה להתנפל על הקואליציה הנוכחית. ההסכמה על האוטונומיה נחתמה בקמפיין ייחודי ע"י מנחם בגין ובהשתתפות המפר"ל. לא הערבים המציאו אותה אלא בגין הוא שהמציא וניסח ונסע לארה"ב לקבל הסכמה אמריקאית. אפשר אם כן לומר שבגין הוא זה שמכר את י"ע... אלא שאני לא אומר כך, אני אומר שאם נפעל בשכל ואם מטרותינו לא משיחות, לא ייגענו הגושים הגדולים של ההתיישבות היהודית.

הצפה: אלפי שוטרים משתינאים בדרבי ישיעי לא יסגנו בהתיישבות היהודית?
ד"ר בן-מאיר: האם חמשת אלפים או עשרת אלפים שוטרים הם איום על צה"ל? שטויות. רבין גם אמר חד משמעי: לתת לערבים את כל השלטון העצמי, פרט לבטחון ופרט להתיישבות היהודית. ואני בהחלט לא רוצה שבגינו יישבו בקסבה ובזעזה אלא שוטרים ערבים יעשו שם סדר. אינני מבין גם את ההגיון שבחממת נקודה בצפון עזה, כמו אלישיני. בגוש קטיף פעלנו לפי הגיון התיישבותי נכון, עם רצף אל הגלב, עם הקמת חיץ בין רצועת עזה לבין מצרים, אבל במקומות רבים הוקמו יישובים ללא הגיון שכוה.

כשהתגלתה המחללת היהודית. חלק גינו אותה, חלק הצדיקו – איש לא ישב להסיק מסקנות רחניות-עקרוניות, והיום – כשהתוכנה כבר לא על הקיר אלא בעיני כל אחד מאיתנו, עדיין אני חושש שהמוכילים את המהלך הציוני-יהודי נוסח גוש אמונים, לא יערכו חשבון נפש ולא יתעשתו, למרות שהיום ברור שהכיוון שלהם הוא לא הכיוון הנמצא. על המשברים הרוחניים ינסו להמשיך ולהפוך בעשייה מתמדת ובפנייה רומנטית לעבר. אם כך יקרה – תתקרב המפר"ל אל מצבה של מפלגת ה"תחייה" ומתנועה רחבה, תהפוך יותר לכת המדברת אל מיגור צר בעם.

חשוב מאוד שציבור מתגביל ייש"ע לא יהפוך את עצמו ולא יקבל תרומה של ציבור עויין, מלחמתי, שיתן עילה ליריבו לומר עליו שהוא הוציא את עצמו מן הכלל. להפך, הכיוון הרוחני הנכון הוא – להמשיך לטפח את תרומתה של הציונות הדתית כחלק מהמסגרת הציונית הכללית, להשתחרר מן המצב שבו לשון הסימנים הסימבולית שנחתמה פעם מקוננוס לאומי מלא (למעט רק"ח), זו של התיישבות והתנחלות וארץ ישראל וחלוציות, קיבלה קונטציה שלילית, והפכה כאילו לנחלת פלג אחד בלבד בעם.

עלינו לערוך חשבון נפש ולשאל את עצמנו: מפתח כמו התיישבות וארץ ישראל, במקום שייגשר ויאחד, הפכו למפלגות ומפרידות. לדעתי – האשם בהקצנה של הציונות הדתית שמיקדה את כל עוצמתה וכוחה בנושא השטחים והנחיה את התפתחותה הרוחנית-אידאולוגית בתחומים האחרים.

צריך לזכור: עשייה פיזית היא חשבון לסווח קצר. עשייה רוחנית – היא חשבון לסווח ארוך.

מאיר הרנוי לא הצלחנו להביא את לב השומרון היהודי ללב העם

שיהיה ברור: הגענו לתקופה חדשה ואסור להסתיר זאת. תקופה המחייבת כל יהודי דתי-ציוני לעשות חשבון. לא בעשייה בשטח כמו בעשייה האידאולוגית. לא הצלחנו להביא את לב השומרון היהודי – ללב העם. המתקדן יותר מדי בצלע האחת שסמה יישוב אי, והגיעה השעה לשנות כיוון.

הצפה: ההתמקדות בהתיישבות היתה טעות?

הרנוי: היא היתה הכרח, המציאות, כי משנת 48' עד שנת 73' כמעט לא עשינו דבר בחבלי י"ע, ואז, בתוך עשור קצר אחד השקענו אנרגיה והגענו לחישים שקודם לכן רדשו מאה שנות התיישבות כדי להשיגם. יעד כה גדול מצדיק השקעת כל המשאבים. גם עמים אחרים עשו כך למען יעד שבראש סולם העדיפויות: כשארצ"ב החליטה, במאה שעברה, שחשוב לה ליישב את המערב, מסיבות אידאולוגיות ובטחוניות, השקיעה בכך מאמצים ובספים עצומים וטבעה את הסיסמה: "אמריקן גו ווסט" "אמריקאי – לך מערבה".

או איפה בכל זאת טעינו?
בכך שלא הצלחנו לשכנע את כל עם ישראל שהעשייה שלנו היא הצו הדיןי החשוב ביותר של השעה הזו. בכך שהרשינו ליריבנו לצייר אותנו כאנשים שדאגים לוויולה בתנאים נוחים.

הצפה: איך משנים תדמית זו וזו?
הרנוי: ע"י הסברה ממוקדת ונכונה, מתוך קירבה נפשית אמיתית, באופקים, בנתיבות בחצור. שם גרים האנשים שהעלו את הליכוד ושם גרים האנשים שהורידו את הליכוד. אלה אנשים אודי ארץ ישראל השלמה אבל הם גם טיפוסי תקוות להעלאת רמת חיים כלכלית, וכשהיתה התנגשות בין מצבם הזה לבין האידאולוגיה הלאומית שלהם – הקשיים הכלכליים גברו.

הצפה: מדוע נמנעים לחברת בזר רק לאחר מעשה ולא בתקופה שקדמה למערכת הבחירות האחרונה?

הרנוי: מתוך קצור הראות של ההנהגה הוותיקה שלנו. אני משוכנע שצריך עכשיו "ראש חדש" בהנהגה, צריך לחזור לימים בהם היינו אחוים על כל העיבור.

מאידך, אין רע בלא טוב. השתות באופוזיציה תגרום למנהג דתי הלאומי להתעשת וללכת את כוחותיו. רבים בתוכנו האמינו שאין לנו עתה בעיות. החינוך הדתי מובטח, הישיבות הציוניות מובטחות ומתקצבות ע"י הממשלה, בקיצור, הכל בסדר.

כיתיים, ואני מרגיש בינתיים, מהלכיה של ממשלת רבין אינם רחוקים ממהלכי הליכוד שהוא זה שהתחייב וחתם על האוטונומיה. כל ההבדל בכך שהליכוד התחייב תוך כדי העויות של גועל, כמי שמאכילים אותו שרצים והמערך מתחייב אבל בפרצוף של מי שאוכל לתיאבון...

פרופ' אריאל רוזן-צבי המשבר בציונות הדתית היה קיים גם ב-67'

בניגוד לנחותה המקופלות בשאלה שנשאלנו כאן – לפי דעתי דווקא הישג מלחמת 67' הימים בשנת 67' הם, אלה, ברטרופסקיטיבה, שהעמיס את המשבר בציונות הדתית, שניצניו נראו גם לפני, ואילו מעשיה של הממשלה הנוכחית, אולי הלוואי, יביילו את הציונות הדתית לחשבון נפש וכיוון נכון ובריא יותר.

למה כוונתי?

לכך שבנקודה בה פרצה מלחמת 67' הימים, נהנתה הציונות הדתית מן ההישגים של בגי, שהורו לכל שטחי החיים במדינה, והיו לפרופסורים, מרענים, אנשי כלכלה ואנשי צבא ברמות הגבוהות ביותר, ובכך נחלה נצחון גדול לדרכה, ובר בר, גם הגיעה למצב של דריכה במקום, של מעצור בהתפתחות. דור הבנים חש כאילו דור האבות מיצה את האידאולוגיה ומכאן ואילך, אם לא תהיה פריצה להישגים נוספים, ייחודיים – הרי שהדרך תוביל מעתה כלפי מטה לא כלפי מעלה.

ביאנונה, או בתחושה האינסטינקטיבית הזו, היה משהו נכון: מוסד הרבנות הראשית, היה במשבר, ממנו לא התאושש עד היום. החינוך הממדי הגיע לקריסה (בשאלה המינימום נכון שכן לימודי חול ללימודי קודש) שאף הוא לא מצא את פתרונות, האידאולוגיה של בגיני גשר בין דת לבין הציבור החילוני – הגיעה אף היא עד משבר, הן במישור ההלכתי והן במישור ההתמסדות הממשית היומיומית. והנה, לתוך האלמנטים המשבריים הללו – מתפרצים הישגים מלחמת ששת הימים וממגנים מעין פתרון, מעין הסחת דעת, הפניית משאבים ומרץ מודעת או כלתי מודעת, אל י"ע כנסיין לרל על הבעיות.

היתה תחושה של: הנה שוב אנחנו מול החוץ הציוני במיטבו, שוב אנחנו התיישבות-התנחלות שייחורו את פניה של הציונות הדתית ואת ימיה כקדם, כפיצת דרך רומנטית-משיחית.

האם "קפיצת הדרך" הזו הצליחה, במחצית היובל שחלפה מאז? זו השאלה בעצם. ובכן – מי שמורד ומפרץ בי"ע את מספר הבתים, הכבישים, התחנוליות, התושבים: את ההגשמה הפיזית יאמר, כן, זו הצלחה: מאפס יודעים למאה ועשרים אלף החיים שם היום.

אבל ציונות דתית להבנתי, נמדדת בהישגיה הרוחניים. ביכולתה להטמיע את הערכים בהם דגלה וביכולתה להתאים את עצמה למצבים החדשים בשטח.

מן הבחינה הללו – חצי היובל האחרון הוא כישלון. כל הדיאגנוזות המשבריות, בניגוד לממדי וביחסים עם החברה החילונית – נותרו כמותי. יותר מזה – אפילו החמירו והציפו. במקום גשר – נוצרו פער ושבר. והשבר הנוכחי בין הציונות הדתית לחילוניות ירש את השבר והפער שהיו בעבר בין החרדים לחילוניים.

הצפה: האין זו אשמת הידלולים שהשב פחות ציונים ופחות יהודים בעוד הציונות הדתית נשארה נאמנה לעצמה? למה לאנשים אותה במערך שלא היא העמיקה אותו?

פרופ' רוזן-צבי: נכון שגם בציבור החילוני, שהפך פחות יהודי ונחלשה זיקתו לארץ ישראל, האשם. אבל בעוד הוא הפך פחות יהודי, הציונות הדתית הפכה פחות דמוקרטית, וכך נוצר מרחק כפול, הפך כפול. הפרת האיזון במשולש עם, ארץ, תורה, הדגשת יתר של ארץ על חשבון שני קווקריו האחרים של המשולש – התרומה את הציבור החילוני. הוא לא היה שותף לתקוות המשיחיות שפרצו בציונות הדתית, הוא לא היה שותף להתרחקותה מערכי הדמוקרטיה...

הצפה: האם אתה צופה כיום שינוי דרך או אידאולוגיה בציונות הדתית?

פרופ' רוזן-צבי: המשבר הנוכחי אינו המשבר הראשון. אני זוכר את חברי אומרים: אם ימית תיפול – נופלת איתה הציונות. אבל ימית נפלה וחברה קטפו שוב את המשבר הזה, ידלגו עליו, וחזרו לעשייה. במקום להתיישב לעריכת חשבון נפש אידאולוגי, המשבר הבא התחולל

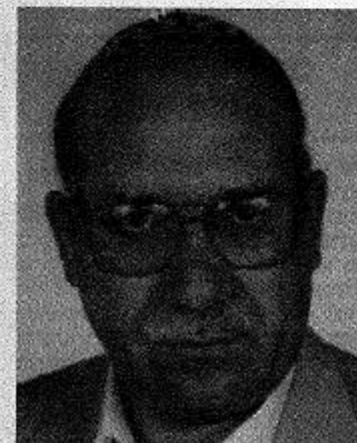
פסק זמן או סוף הדרך? * פסק זמן או סוף הדרך? *

פרופ' אבי רביצקי: אילו חשבתי שיש נסיגה משטחים מסוימים או נסכן את חייו הייתי נלחם מלחמת חורמה נגד נסיגה. וגם היום לא אהיה מוכן לקבל שום פתרון שהמטכ"ל של צה"ל לא יאשר שהוא חופף לבטחוננו.

פרופ' אריאל רוזניצקי: ציונות רתית להבנתי נמדרת בהישגיה הרוחניים, ביכולתה להתאים את עצמה למצבים החדשים בשטח. ומן הבחינה הזאת, חצי היובל הראשון הוא כשלון... במקום גשר נוצרו פער ומשבר.

מאיר הררינו: אין רע בלא טוב. השהות באופוזיציה תגרום למחנה הדתי הלאומי להתעשת וללכד את בוחותיו. רבים האמינו שאין לנו עוד בעיות: החינוך הדתי מובטח, הישיבות הציוניות מובטחות ומתוקצבות ע"י הממשלה.

בפועל פירוש הדבר שאם אני נקרא ללישכתו של השר צבן כדי לטכס עצה בשאלת קליטת האתיזמים, למשל, אני נענה כרצון ועושה ככל יכולתי לעזור, למרות כל העימותים בינינו, ולמרות שבמקביל - בכוננתי להיאבק בכל עוז בהצעותיו המדיניות.

הצפה: למה כוננתך במאבק שכזה?

ח"כ פורת: צריכים להתחנך להמלטה הממשלה הנוכחית. זו לא משימה בלתי אפשרית, שכן הקואליציה איננה איתנה כל כך ואילו ביחומותיה נמל"ם עם הפלשתינאים, אני רואה סכנה לעתידנו הריבוני והבטחוני.

הצפה: ואם מאמץ ביכולתנו להציא מאות אלפים להגנתנו?
ח"כ פורת: אין לנו הזכות להרשות לעצמנו את הלוקוס הזה להיות עיניים או לשים או מרכיבים. מוכרחים לגייס רזרבות של אנרגיה רוחנית ופוליטית ולצאת עכשיו לפעולה הסברתית רחבה, בלי שמץ של היסוס.

הרב אמנון שוגרמן ראש ישיבת ההסדר בחיטפין

"הזנחנו את מערכת ההסברה"

מאחר שהגולן מונח על שולחן הדינים ביוניסגטון, זו ההזדמנות שלי לומר שגם "הזק" הנוגלן שהתקבל בתקופת הליכוד בשלטון, לא היה אלא חלופה הצהרתית לעשייה של ממש. העצב בהחלט לשעה של חשבון נפש ולפסק זמן. בכניו של יהודי שעסק בשנות ה-30 בגאולת ארצות הר חברון עד שהמדר הערבי עצר אותו, אני יודע ששעות של ירידה יכולות לעכב התיישבות יהודית לפעמים לרוב או לדורות. טעניו בדיכוננו, נכך שהזנחנו את מערכת ההסברה והתקשורת בלהט העשייה, והזנחנו לאחרים לציינו את ריוקנו בקרב הציבור, כקבוצת אנשים החיה על חשבון המדינה. זהו סילוף מכוון. ר"ח מבקרת המדינה הראה שסלילת הכבישים בישי"ע, למשל, לא באה על חשבון כבישים בחלקים אחרים של א"י; אנתנו חייבים לחזור ומהר אל מערכות ההסברה.

עלינו להסביר למשל, שהק האומר כי הסכמי הביניים עם הסורים בשנת 74 הביאו לשקט בגולן, משום שישראל ויתרה על תיוקני גבול - הוא פסוק. לקנות שקט בעסקת נתחיי קרקע זה להיכנע לשיטת ה"סלמי" שתחטל את הגולן היהודי בפחות מ-50 שנה.

הצפה: באיזה קו המדיני יש לדעתך לנקוט?

הרב שוגרמן: דתי ולא בטחוניסטי. מול העולם הערבי החודר לפתגמנטלים המוסלמי גם אנתנו חייבים לחזור אל התנ"ך, אל זכות האבות שיש לנו, וזכות הברית הדתית עם הקב"ה. הטיעונים הבטחוניסטים של רבין - חלשים. הטיעון הדתי חזק ויובן גם לצד הפתגמנטליסטי שנגרנו.

הממשלה הנוכחית היא כעיני הממשלה האנטי-ציונית הראשונה שקמה במדינת ישראל. מדינה העוצרת בנייה לא רק בתוך ישי"ע אלא אפילו כנגב. אנב, תמיד מסיחים נגרנו את חשד: מאין הכסף שלכם? עלינו לשאול: ומאיפה הכסף של "שלום עכשיו" המגזל לתעמולה מאסיבית, לסיירות ריגול, וכדומה - במאבק בהתיישבות היהודית?

הצפה: במסגרת חשבון הנפש של הציונות הדתית, לא הגיעה השעה להודות שהשקטנו יותר מדי משאבי גוף ורוח בכיוון אחד בלבד (התיישבות) והזנחנו תחומים חשובים לא פחות, ומכאן בשלוננו?

הרב שוגרמן: אני רותה טענה כזו על הסף. הציבור שלנו פעיל לא פחות בחינוך (אם כי בעיקר של ילדי, ולא משקיע בכל עם ישראל, שאחיו אטומות מלשמוע אנתנו) והוא משקיע לא פחות בצה"ל (שמשקיעו הבכירים מודים באידיאליזם וב"ראש הגדול" של הנער הדתי, עד היום) אבל נכון, שעל פני השטח, נראה כאילו כל מעייניו בהתיישבות. כיום, נראה לי, שצריך להפנות רזרבות עשייה גדולות למאבק על נפש האומה וכל רעת הקהל בארץ. זה כבר לא רק ישי"ע, זה גם סיכון החינוך הממ"ר, ושינוי בגישת מערכת המשפט כלפינו.

האידאולוגיה הקשה של המתנחלים, יישאר על מקומו, והפריפריה, אלה שהגיעו לשם, לא מטעמים אופורטוניסטיים אלא מסיבות לגיטימיות של נוחות ומחיר וכדומה, מן הסתם יחזרו לבוא וגם ינטשו...

הצפה: האם תודעה מאושר מן הפיני הזה?

פרופ' רביצקי: אני לא אהיה מאושר מכך, להיפך, ראוי בהחלט לחנך את ילדינו שכאשר עיר יהודית נחרסת (כמו במקרה ימית, שנהרסה אבב, תחת הטורקטורים של אריק שרון, הבה לא נשכח) - לנו הוא יום של צער וכאב. אבל אני מעריך רמעות. כאלה על פני דמעותיהם של אמהות וילדים שהטכנו לנו, באחת עשרה השנים שחלפו מאז ימית.

הצפה: האם לא קורה לפעמים שמה שאולי צריך אבסולוטיות לא הוא שיהיה גם הבטחה לנו ביומ?

פרופ' רביצקי: לא יכול להיות צדק במקום שבו אני צריך לסכן את חיי וחיי ילדי. לפיכך, אילו חשבתי שיש נסיגה משטחים מסוימים, אנו נסכן את חייו, הייתי נלחם מלחמת חורמה נגד נסיגה, וגם היום לא אהיה מוכן לקבל שום פתרון שהמטכ"ל של צה"ל לא יאשר שהוא חופף לבטחוננו. אבל לפי תפיסתי, אני הקטן, שאיננו נגדל, מחלבים של התרחקות מאזורים צפופי אוכלוסיה, פירזו וזה מיליטריזציה, רק יחזקו את בטחוננו ולמיטב ידיעתי רוב הקצינים הבכירים בצה"ל, ון המשרתים בפועל וכן בדימוס - סבורים כך.

הצפה: ומדוע בראשית הציונות כן התיישבנו באזורים צפופי אוכלוסיה ערביים?

פרופ' רביצקי: ראשית, הורם המרכזי בציונות השתלל תמיד למנוע חיכוכים וליישב אזורים שלא ירחקו את רגליהם של האחרים. שנית, לא תמיד צריך להעתיק כל מה שנעשה בעבר. יש ותנאים משתנים מחייבים מחשבה חדשה, והעתקה אוטומטית כמוה כטמינת הראש בחול. כשעם שריד חרב רצה לקוסם את מדינתו ובטחוננו, זה היה מצב אחר, אבל כשהעם הזה קבע כבר את מדינתו ועתה מטרותו להשיג שלום ובטחון ולא הרחבת גבולות פוליטיים, זה כבר מצב אחר, המחייב כיוון דרך שונה.

ח"כ חנן פורת "אנחנו בימי מבחן"

מעולם, אפילו לא כשצעדתי כחיל בחטיבת הצנחנים, לעבר שער האריות, במלחמת ששת הימים ב-67, לא הרגשתי ולא אמרתי שהגענו אל המנוחה והנחלה. אנחנו תמיד, עדיין, בשלב של צעידה לקראת. כך בצעדות לסבאסטיה, וכך בצעדה שארגנו כשבוע לפני ר"ח אלול תשנ"ב "מבית אורות" על לא היותים אל העיר העתיקה.

יש לא מעט שועלים קטנים המתחילים בכרימנו, אף כי אני מודה שהוויכוחים כיום, בין נאמני ארץ-ישראל השלמה למתנגדיהם, חריפים משחיו. לא פסו בינותינו אנשים תגועים בחטא המרגלים, ולכן כלי השתאות וכלי תדרמה עקבתי אחרי מהלכיה של הממשלה החדשה בראשות המערך.

יור עם זאת, בשום פנים זה לא קץ הדרך ולא סיבה לייאוש. הספקנו 25 השנים להשיג בחסרי ה' תיכוד, הרבה מאוד בירושלים רבת, כולל בתוך העיר העתיקה, והצלחנו לנעוץ שורשים שאפילו רוח שאיננה מצויה בתקופה מאוד לעזר.

תכל רק שהמחנות לערבים ובטייזי החנופה כלפיהם מעוררים בהם ובעולם כולו, לא תחושה של אצילות מצידנו אלא של חולשה כאילו אנתנו מודיעים שניתן ללחוץ עלינו.

זה מחייב אותנו, בציונות הדתית להכריז: "חזק ותחזק בעד עצמו ובעד ערי אלקינו" ולהוביל מהלך חדש לעבר הציונות המעשית, על רקע המשבר הפיזי את הציונות בכללותה, ון במפלגת העבודה ון בליכוד, שגם הוא בחתפירות.

אסור לנו להישחק, בעוצמה הפנימית שלנו, אסור להחליש את עוצמת הטייזי בעד א"י - אבל כלי שום איבה או שנאה כלפי אנשים או תנועות המפריעים לנו. לוכוד שזוהי מלחמת אחים, אבל לדיכוי בדרבן של הקב"ה ברוח: קנאתי לציון קנאה גדולה.

בשביל מה להכניס יהודים לתוך שכס, לתוך חברו. אם כי אני מבין שבחברון יש העניין הרגשי החזק של "צחצח וגם ירשת" מאז תרפ"ט. עם זאת חייבים להרגיש שהמפד"ל, זו שאני הכרתי ופעלתי בתוכה, היתה תמיד בעד קריית ארבע ולא בעד חברון.

הצפה: המהלכים שאתה מתאר מבוטחים על האמונה שיש לנו פוטנציאל לשלום. רוב הציבור הדתי-לאומי לא מאמין במפד"ל הזה...

פרופ' רביצקי: אם רוצים להגיע להסכם, חייבים לגייס רצון טוב אצלנו ואצלם - ולהיות את הפרטנר. עובדה שבפעם הראשונה, מזה שלושים שנה, נבלמה בבחירות האחרונות לכנסת הנהיגה של הערבים לכיוון רקת, מעירי נפל לגמרי, כלומר, גם הקיצונית שלהם נבלמה. אנב, המפד"ל קיבלה למעלה מפי שניים קולות של ערבים, משטת אלפים בבחירות הקודמות לשלושה עשר אלף בבחירות הנוכחיות. ח"כ חנן פורת יצא חוצץ בשמנו, בכנסת, נגר מצב שבו, בגלל הקול הערבי, נדחה במליאה הדיון על ירושלים. שיכור שהח"כ חששי של המפד"ל יושב בכנסת בוכח קולות הערבים...

פרופ' אבי רביצקי ההתנחלות באיזורי אוכלוסיה ערבית צפופה - שגיאה היסטורית

החל מראשית שנות ה-70 סברתי שההתנחלות המאסיבית באזורים בעלי אוכלוסיה ערבית צפופה בישי"ע היא שגיאה היסטורית של הציונות, לא כל שכן של הציונות הדתית.

מבחינתה של האחרונה, היה כאן - חטא נוסף: העמדת כל סולם הערכים הדתי על נקודה מברעת אתה שהאפילה על כל מטרה ומשימה אחרת, מה גם שמדובר במשימה שנוייה במחלוקת בקרב רוב גדולי התורה וגדולי הרוח הדתיים. לעומת זאת, המטרות המשובלות על גודלי התורה הרוח הדתיים - נרחקו לשוליים מפני מטרה יהודה זו.

הצפה: אילו מטרות נרחקו לשוליים?

פרופ' רביצקי: למשל, התיישבות בעיריות הפיתוח. אילו אותם אלפים ורובבות של בני הנוער הדתי שהלכו ליישב את השומרון, היו הולכים להתנחל כלבו של עם ישראל בכל היישובים הקדונים והרוחניים, ומנצלים את האנרגיה החיובית, הלהט וההנה שלום למטרות חינוכיות, ולא מתבודדים בחבלי ארץ משלהם, היה ניתן להחלל מפנה עמוק ברווח דרכו של העם.

משעה שבוחרו במטרה אחרת, חבלים של א"י אכן יושבו אבל חלקים כעם ישראל, הלכו ונתרחקו, ון מפני ההזנחה שהזנחנו ון מפני דרך האש הורה שראו כעניניהם של הרב לווינגר וחבריו.

הצפה: מדוע אש זרה? האם ההתנחלות ויישוב הארץ אינן המטרה הקלאסית של הציונות?

פרופ' רביצקי: המטרה הקלאסית של הציונות היתה ליצור תחית העם בארצו ולא שאלות גבולותיה הפוליטיים עמדו בראש מאוזייה.

הצפה: האם המשבר שמתחולל בציונות הדתית בעקבות מעשייה של הממשלה החדשה - חילול בה תנפית לכיוונים עליהם הצבעת בריצויים יויתי?

פרופ' רביצקי: אינני חושב שאנשים משנים אידאולוגיה ואמונה בעקבות הפסקת תקציבים וחילופי שלטון. כשם שאני לא שינית את רעיתי בימי שלטון הליכוד כך חנן פורת לא ישנה את שלו, כנראה, בימי שלטון המערך. אבל, בניגוד למנהיגיו, יש לי תקווה ששכבות מסוימות בנער הדתי לאומי, שלימדו אותם כי הם המרכז של העם ההווה והציונית, ולפתע הם מוצאים שמנהיגיהם הולכו אותם לשוליים - שכבות אלה יתעשתו. לנוער השובה לפעמים ההזדוהת החברתית יותר משאלות אידאולוגיות, וממנה אולי תצמח התפתות. אין דבר מוצלח יותר מן ההצלחה, ולנוער בהמוני נוח לצעד עם המחלק ההיסטורי שנראה לו שהתא הצולל.

הצפה: מדי דתסטים שלך לאוטונומיה ערבית ביישע לצד היישוב היהודי?

פרופ' רביצקי: אם התוליד יתקדם לכיוון האוטונומיה, דבר שעוד לא ברור היום, והישיבה בעזה ושכס תהיה כרוכה באינחוחות רבה, הגרעין

פסק זמן או סוף הדרך? * פסק זמן או סוף הדרך? *

הרב אמנון שוורמן:
הממשלה הנכוחה היא בעיני
הממשלה האנטי-ציונית
הראשונה שקמה במדינת
ישראל. מדינה העוצרת בנייה
לא רק בתוך י"ע אלא אפילו
בגבול מנהלת מאבק נגד
התיישבות ציונית...

ח"כ חנן פורת: יש לא מעט
שועלים קטנים המחבלים
בכרמנו, אף כי אני מודה
שהוויכוחים כיום בין נאמני
ארץ-ישראל השלמה
למתנגדיהם חריפים משהיו.

צבי הנדל: מה שעלינו
לעשות זה ללכת ולפגוש יותר
את עם ישראל כי יש נתק
בינינו... צריך להביא יותר
מידע מדויק, למשל מספרים
אמיתיים לגבי השקעותיה של
הממשלה בי"ע, כדי שיקלטו
שרוב מה שהתפרסם עד כה
היה אחיזת עיניים.

על מנת להשפיע על חברי הקואליציה הנוכחית
שלא להפיקר אותנו. ואם נראה שהעניינים
יצאים מכדי שליטה - נצא גם להפגנות רחוב.

אישית, לא נואשתי מן הממשלה הנוכחית. רוב
שריה מופקדים על משרדים בהם אין להם
מומחיות. לפעמים הם עושים דברים שאפילו
הזקק לא מאשר אותם. אני מקווה שעם הזמן -
הם יירגעו, יתמתנו. מה גם שהבנייה נמשכת, אם
כי בהיקפים נמוכים יותר. אבל היו לנו שנתנים
של שגשוג ובנייה מאסיבית וגם זו לסדבה.

הצפה: ביצד אותה רואה את גרש קטיף וחבל
עזה במסגרת האופוזיציה הפלשתינאית?

הנדל: אני מאמין באמונה שלמה שליצחק
רבין ראש הממשלה יש קוים אדומים ושם
בכלל תהיה אוטונומיה, היא תהיה מנהלית ולא
כזו שתפריע לנו מלהמשיך לחיות בדרכנו.
הכיוון שלי הוא - לשמור על אוטונומיות שפורה,
לברוק כל דבר לגופו, לא להיכנס לפאניקה.

של יישוב ארץ-ישראל, נהיה רצויים לברית
ולמקום. מסתבר שטעניו יריבונו הצליחו לעשות
ההליגטימציה של ההתיישבות בי"ע, יש להם
לצערנו מספיק מר"צ לשם כך, תרתי משמע, והם
כמעט שהוציאו אותנו אל מחוץ לגדר.

מה שעלינו לעשות - זה ללכת ולפגוש יותר
את עם ישראל - כי יש נתק בינינו. צעד ראשון
כבר עשינו, בפגישה עם ראשי עיריות פיתוח
ברום. אלה אנשים שיש לנו עם המון דברים
משותפים: המרחק מסרבו הארץ, בעיות
בטחוניות, קשיים כלכליים: עמם עלינו לכרות
ברית חדשה.

וגם אל כל הציבור הישראלי צריך להביא
יותר מידע מדויק. למשל, מספרים אמיתיים
לגבי השקעותיה של המדינה בי"ע, כדי
שיקלטו שרוב מה שהתפרסם עד כה היה אחיזת
עיניים.

במקביל, יש לעשות "לוח" בממשלה ובכנסת,
ליום מפגשים מהודג של ראש הממשלה ומטה

הציבור חייב להבין שפחות שטחי ארץ ישראל -
זה פחות כוח למדינת ישראל ופחות יהדות.
היעד איפוא: לתת להם פוליטי נגדי,
בעוד ארבע שנים. לפעול מתוך רגנה ממשית
לעתיד, אבל בלי פאניקה.

צבי הנדל יור מועצת חוף עזה ריבונו של עולם מאלץ אותנו לעשות חשבון נפש

לא הנענו לנקודה קריטית בתולדות
ההתיישבות היהודית, אבל לנקודה של חשבון
נפש, כן, בהחלט. ואולי הריבונו של עולם מאלץ
אותנו לעשות חשבון, משום שאנחנו לא עושים
חשבון, ביוחסנו, לעתים קרובות יותר...

חשבנו עד כה שמעשינו יקרבונו, מעשינו
יחקונו. כלומר, אם נעבוד בכיוון הנכון, הכיוון

יהדות יוגוסלוויה בלהבות

(סוף מערך 26)

קצרה, ביומנו של שלום פרייברגר, רבה של
וגרב - לא הייתה ביוגוסלוויה תנועת "המוצח",
הרב פרייברגר נספה בשואה יחד עם בני
קהילתו.

"תופעה יהודית, אפיונית-מוגבלת כזו
ובמקום - היה פנח קלר, שהוציא עיתון ציוני-
אורתודוקסי, "מרתף". יצא רק 4-5 גיליונות,
באמצע שנות ה-30.

בסך הכול, מסכם לוקר, "מדובר ביהדות
פריפריית". הפלא הוא שהצליחו לקיים בכלל את
ההיחוד ביוגוסלוויה. בגלל שהקהילות היו קטנות
ולא הייתה שם הנהגה רוחנית גדולה. אולם
יחסית למספרה גדל הייתה יהדות יוגוסלוויה
פעילה, ואפילו מיליטנטית. למעשה, הוזק ברוב
הקדחת הדתיות, בשנת 1920, שהייתה את היהודים
להיות חברים בקהילה, והחברה אילצו את
היהודים להישאר במסגרת קהילה.

צבי לוקר נולד למשפחה דתית-ציונית. אביו
היה הנכאי הראשי בכיתת הכנסת וייסד את
המועדון הציוני הראשון בנוויסאר, ב-1920. כבית
קיבל מורשת דתית. "נקודת השבירה" שלו הייתה
אחרי ה"בר מצווה". כך היה גם אצל בני דורו,
שעברו לציונות או לסוציאליזם. עברית למד
בתנועה "עבריה", בסוף שנות ה-20.

היה קשה להיות דתי-אורתודוקסי. לא הייתה
תשתית לכך. מסעדה כשרה הייתה רק בוגרב,
ותקפה קצרה בשנות ה-30. גם בנוויסאר. נוסף
לבנייני הקהילה והמועדון הציוני נפתח ב-1935
בית-עם יהודי בנוויסאר, בניין בן שתי קומות, עם
גן ילדים, אולם התעמלות ומשרדים לארגונים
היהודיים. כאותו בניין נפתחה גם מסעדה כשרה.

טקסים רתומים למראית עין

בתקופת יוגוסלוויה השנייה היו מקיימים
היהודים טקסי בר מצווה וחתונות
יהודיות, אבל רק לשם הצגה, במסגרת
לימוד המסורת בלבד. כמו גם סדר פסח שהתקיים
מדי שנה באולם הקהילה. בריתות נעשו בדרך-
כלל ביוחסת הסבים, וגם זה נעשה בהסתר, לא
בגלל איסור השלטונות, אלא כדי שלא להיראות
פרימיטיביים בעיני חבריהם הגויים. בתקופה
מאוחרת יותר פחתו גם הבריתות, ואלה שנעשו
היו בעיקר בבתי-חולים, ע"י רופאים יהודיים,
במסווה של "ניתוח".

בשנה האחרונה - מעיד רנקו - הורגשה
אנטישמיות ביוגוסלוויה לשעבר. "חברים טובים
שלי - מוסלמים - התחילו להצדיק את מעשי
היטלר. האווירה הייתה טרום מלחמה, ואנשים
נוכרו במראות מלחמת העולם השנייה. בשיות
חברתיות הועלו נושאים פוליטיים. הסרבים
הפסיקו לעשות את ההכנה בין אוסטריה
לקרואטיה והתחילו לדבר כבר על קרואטים
ומוסלמים שהרגו את הסרבים. כשנושא מחנות
הריכוז עלה, התחילו הקרואטים והמוסלמים

מישה דור.

נשיא קהילה בלגרד וסיפורו.

שדריגשו שהם מואשמים היום על המעשים
שעשו אבותיהם בתקופת המלחמה, להכחיש את
קיום המחנות.

איווזה אמרצ'ן, שגריר קרואטיה עצמאית
בברלין, הכחיש לאחריה את קיום המחנות,
ואפילו האשים את היהודים ברצח של קרואטים.
לדבריו, מחנה הריכוז יאסנובאץ היה "הוליווד"
בשביל היהודים, אשר בילו שם, כאשר הקרואטים
סבלו מרעב. אם קרואטים הרגו יהודים, היה זה רק
כדי להגן על הסרבים והצוענים במחנות,
שהיהודים התגללו להם כדי לקחת מהם את הזהב...
"מבחינת הסרבים", אמר רנקו, "שאלת קיום
מחנות הריכוז הייתה שאלה פוליטית, ואילו

המלחמה הפנימית בין הקהילות

מה דור, נשיא הקהילה היהודית
בבלגרד, ארכיטקט במקצועו, שביקר
לאחרונה בארץ כדי לברוק אפשרויות
לעלייה, מודע היטב לבעייתיות שיצרה
התפוררות יוגוסלוויה לעתיד היהדות שם.
"המלחמה הפנימית למעשה בין הקהילות. הבעיה
העיקרית היא אמוציונאלית. אחרי 70 שנה ביד
יאכרו יהודים קשר עם חברים וקרובי משפחה
המפוזרים בין הקהילות השונות במדינות
העצמאיות שנוצרו ביוגוסלוויה. לפחות בתקופה
הקרובה תהיה הפרדה מוחלטת בין המדינות
החדשות, והיהודים לא יוכלו לתקשר ביניהם".

אחרי ביקור של עשרה ימים בארץ הולכת
ומתגבשת אצל משה דור ההחלטה לעלות לארץ.
שתי בנותיו הקטנות כבר נמצאות מספר חודשים
ב"אלוני יצחק". לפי התכנון המקורי, הן יישארו
בארץ לשנה, אך לפי המצב הנתון ייתכן מאוד
שמשתתפות תעשה עלייה, ובקרוב מאוד.

רנקו הוא כבר כמעט של עולה חדש. לומר
היום במדרש ספרדי ברובע היהודי בירושלים.
שבוע אחרי שיתנו הוא נסע להונגריה כדי
לעזור לאנשי הסוכנות היהודית והג'וינט לנסות
לארגן עלייה מסריבו.

חתום על הצפה עתונך

פסק זמן או

סוף הדרך "סוף" - איננה כנראה מלה יהודית שהרי הגישה המסורתית היא: אפילו הרב מונחת על הצוואר, אסור להתייחס מן הרחמים. קל חומר, שביש"ע לא סבורים שהור החרב כבר מונח ומאמינים שעוד ארוכה הדרך והסכויים לבטל או למתן את רוע הגזירה - טובים, ואילו אנשי "השמאל" הדתי למשל ר"ר בך-מאיר, אמרו לי: לא סוף הדרך, אלא תחילתה של דרך, דרך שתוביל, אם ירצה ה', אל המנוחה ואל הנחלה.

התשובות שובאו להלן, בקיצורים ובתימצות המתחייבים מקוצר הדיועה, אינן אלא סימני דרך, קריאת כיוון, חומר למחשבה. בימים ובחורשים הבאים, נראה עד כמה רחוק בני שיחי בהערכותיהם, ואם המקום ירחם, תצדיק המציאות את האופטימיסטים שבהם.

בינתיים - הגה המלים.

קדו שני יהודים וקימו לכם מיד שלוש מפלגות. בדיחה ישנה. במחנה הדתי הלאומי זהו גם בדיחה עצובה בעלת עבר ארוך (מורשה, מצ"ד, המלגים שנשרו לכיוון התחייה) ועבר קצר (הרב לוחנני, מולדת). לכן לא התמלאתי לגלות שתריסר מוראיינים נתנו לי תריסר תשובות שונות על שאלה פשוטה לכאורה: האם מהפך הבחירות האחרונות ונכונותה של הקואליציה הנוכחית לעשות מחוות מפליגות כלפי המלשתינאים, לעצור את ההתיישבות ביש"ע ולהבטיח שטחים תמורת שלום (בגולן ובעזה) - מצדיקים תחושה של מבוי סתום במחנה הלאומי?

השאלה, המנוסחת בבוטות, בחריפות מכוונת, בעירפול מכוון, קוממה, עלי להודות מייד, את כל הנשאלים, במיוחד מחו על השימוש במלים:

סוף הדרך?

ח"כ שאול יהלום, מחבר"ל המדיני של המפר"ל

מאת נעמי גולן

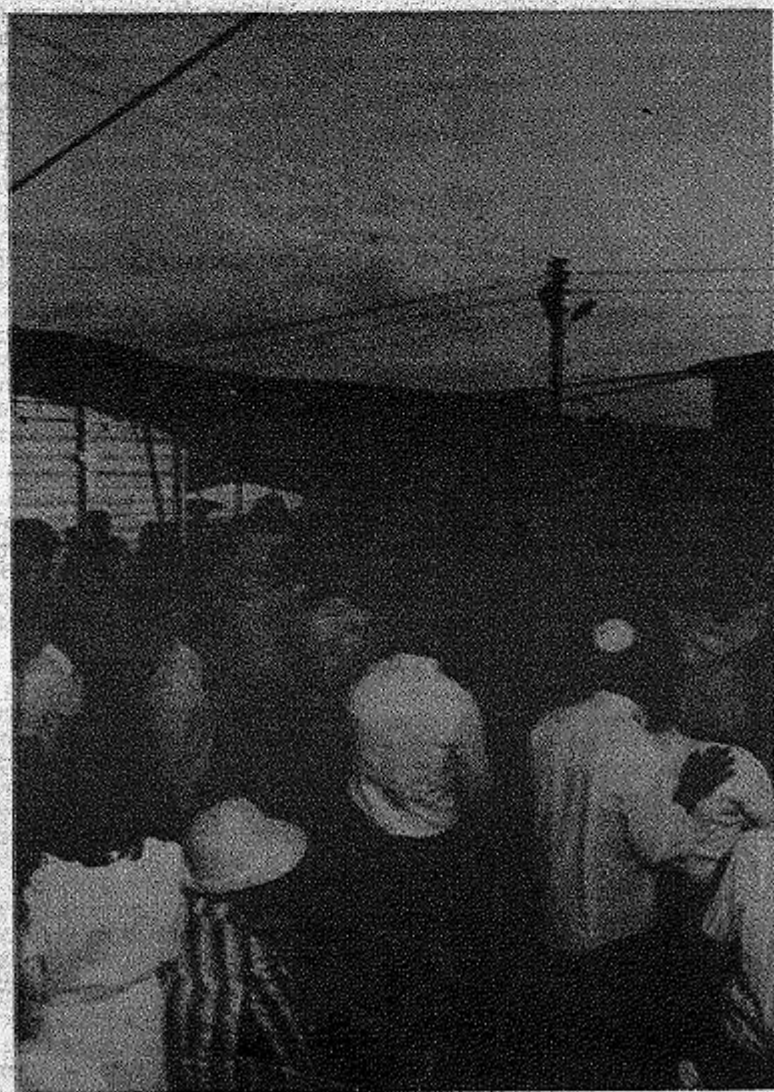
ח"כ הרב יצחק לוי, מחבר"ל המפר"ל

סוף הדרך? להיפך - דרך המלך!

לא הגענו לסוף הדרך, להיפך אנחנו ממשיכים לצעוד באמצע הדרך ועם סיכויים טובים לעתיד. השוו את ההווה לתקדימים שירעה ישראל כמו "מבצע סיני" בשנת '56, כשנאלצה לסגת מכל כיבושיה, השוו אפילו למבצע בשנת '67, כשרוב העם היה בטוח שנצטרך להחזיר את ייש"ע. חלפו עשרים וחמש שנה מאז - וביש"ע חיים מאה ועשרים אלף יהודים. בשנת '67, אפילו מאה אלף נחשבו לחלום רחוק, לאוטופיה או פנטזיה... יותר מזה, מפת ההתיישבות היהודית משתרעת על פני כל פינה ופינה בארץ ישראל, אפילו הממשלה הנוכחית ממשיכה לבנות עשרת אלפים יחידות דיור. וסיפוי על כך בנייה פרטית וגידול טבעי וכסוף הקצניה הנוכחית נהיה כבר כמאתיים אלף יהודים ביש"ע. זוהי עובדה ניצחת, בלתי הסיכה. אנחנו שם לתמיד...

הצפה: ובפנינו - מליון וחצי ערבים... חיים יהלום: כמובן, ואינני שוכח זאת. לא קרה לנו וגם של מלחמת השחרור כשהערבים ברחו, ופתרון הסנדסר לא מקובל עלינו. אבל הבעיה הזו מלווה אותנו לא מאז הבחירות האחרונות, גם כששלטה בישראל קואליציה לאומית, בראשות הליכוד, היא תמכה באוטונומיה לערבים. המאבק היום הוא על מהות האוטונומיה וכיצד לראות שלא תפריע להמשך ההתיישבות שלנו. אנב, במפת ההתיישבות הגענו להישגים שלא תמיד הציבור מודע להם. המערך למשל, לא מדבר עוד על תוכנית אלון, שכן היישובים היהודיים פרושים בכל פינה...

הצפה: ולא נעשו מישורים? ואם מדינת הדרך רצופת הצלחות בלבד? חיים יהלום: המחנה הלאומי שגה שגיאה גדולה בכך שהפיל את ממשלת הליכוד ע"י יוזמה של התחיה ומולדת. למרנו בשבועות האחרונים כמה קל יותר להקפיד תוכנית על הנייד מאשר להקפיד בית שנחפרו יסודותיה, אילו היינו שותפים בממשלת הליכוד עד סוף הקצניה שלה - היינו מספיקים להשלים לפחות עוד תחנות אלפים וירדות. שגיאה נוספת: הויתור על יישוב עולים חדשים ביש"ע...

"ידידה לצורך עלייה"

עם ישראל ידע עליית וירידות לאורך כל תולדותיו, ולכן גם אם נמצאים אנו עכשיו בשלב של ידידה - לא צריך להיבהל יותר מדי. אכן, צימצום הבנייה, שחרור המחבלים ממעצרים, הצגת ההתיישבות והלוצית הדתית כמעשה לא חיובי, "המפריע" כביכול לשלום - כל אלה נראים כהתרופפות הרוח התרופפות האהיה השלטונית שלנו על ארץ ישראל, אבל מתוך ימונה שמדינת ישראל היא ראשית צמיחת אולתנו ושכל מהלך המתארע כה מודרך ע"י הקב"ה - אני גשאר אופטימיסט.

בעתיד לבוא נוכח ל"זהה העקב למישור". בהווה, אנחנו עדיין בשלב של מקפץ על החיים מרלב על הגבעות, ומי שנמצא בהרים - יודע שיש גם עמקים.

חשוב לזכור שכרנע איננו בעמק הגרוע ביותר בעשרים וחמש השנים עליה נשאלנו. בשנת '73 היתה בעם תחושה של אבל לאומי שהמגיד הרבה מן האופוריה והרגשת ההתרוממות של שחרור ירושלים מ'67. והנה, בעיה, התגברו גם על ההלם הזה, ואני בטוח שנתגבר גם על המעצור העכשווי. עציית הגידול היהודי ביש"ע תתגלה כתקופה חולפת ואנחנו נשוב לגדול בתנופה.

לציבור שלנו במיוחד, אסור ליפול ברוח. הוא זה שבחתעוריות גדולה מלמטה, אילץ את ההנהג המדינה להיענות להתנחלות ביש"ע הוא צריך להתעוררות דומה - עכשיו.

אם ניבנס לרוח נכאים - זה יידיד אותנו עוד יותר. לכן, בלי לערער על סמכותה של המדינה, עלינו להתחנך רוחנית וליוזם שרשרת של פעולות, בתוך הגבולות של החוק, שתציור דינמיקה חדשה של צמיחה.

הצפה: מלומר מבחינתך, אין צורך מחשבון נפש או בהבאה על חטא מצד המחנה הלאומי הדתי?

חיים לוי: טעינו בהרגשה שהכל בסדר, לא ראינו את הנוף, לא השקענו מספיק בהסברה ובחינוך, נכנסנו לשאננות.

משימותינו כרגע הן איפוא שתיים: א) להתנער מעכשוויים: אסור להשיב שאם עוצרים אותנו או אבוי לנו, יש ידידה לצורך עלייה. ב) לנצל את שהיינו באופוזיציה כדי ליוזם מעשי הפגנה וחסברה בגדול, לא להראות סימני חולשה. ממשלה כזו וממשלה חלבת ארץ ישראל לעולם עומדת.